

“Όμως ή όρχήστρα δωματίου Ντέ λά Μεζόν ντέ Πολιναίκ ήταν τό κάτι άλλο. Κυρίως χάρη στην ύψηλή τέχνη τών πνευστών – ξύλινων και χάλκινων. Κι αυτό γιατί, κατά τύχη, ό έκδορεύς κύριος Σιράκ άπ’ τήν Τουλουζ ήταν ένας από τούς καλύτερους κατόχους τών μουσικών όργάνων ά-βάν, δηλαδή τών πνευστών. Έτσι, ύποχρεωτικά, κάθε άπόγευμα, στό χώρο τών ιδιωτικών σφαγείων, βορειώς τών στάβλων, ό κύριος Σιράκ δίδασκε από φλάουτο έως φαγκίτο στά διάφορα μέλη του προσωπικού, ύστερα από επιλογή του ίδιου του πρίγκιπα.

«Έλεγα, λοιπόν, ότι μετά τό επιτυχές μας πείραμα μέ ένα έργο που συνέθεσε ειδικά για τήν πριγκίπισσα ντέ Πολιναίκ ό Ίγκόρ Στραβίνσκι, τό Ρενάρ, και που έσεΐς έρμηνεύσατε τόσο άρτια, κατά τή γραπτή όμολογία του ίδιου του συνθέτη, σκεφτήκαμε μέ τήν πριγκίπισσα κόρη μου νά περάσουμε μιá σειρά παρόμοιες παραγγελίες σέ άλλους σημαντικούς συνθέτες τής έποχής μας... Τί λέτε;»

“Όλοι χειροκρότησαν μέ ένθουσιασμό.

«Άπό ποιόν ν’ άρχίσουμε;», ρωτά ό πρίγκιψ.

Τότε δημιουργήθηκε μιá εύχάριστη φασαρία, καθώς ό καθείς από τούς ύπηρετές πρόφερε δυνατά τό όνομα τής προτίμησής του: «Σατί! Ραβέλ! Ντεμπυσύ!», κ.λπ.

Τό θέαμα για μένα ήταν τόσο συναρπαστικό, ώστε ξεχάστηκα έντελώς. Αυτός ό διάλογος, αυτά τά όνόματα, αυτοί οι όροι, ήταν για μένα κάτι τό έντελώς νέο. Ό λαός τής Καμάργκ ήταν άσφαλώς ή μοναδική περίπτωση σέ όλόκληρη τή Γαλλία όπου ή πνευματική καλλιέργεια και ή έπαφή μέ τά έργα τέχνης είχαν έντελώς αποκλεισθεί. Ίσως, καθώς ζούσαμε μέ τά άλογα, νά πλησιάζαμε περισσότερο προς τίς συνήθειες και τήν κουλτούρα τών άλόγων παρά τών ανθρώπων. Η ούρά μου εξάλλου ήταν έδω παρούσα για νά μου υπενθυμίζει τή ζωώδη καταγωγή μου.

Αυτά συνέβησαν τήν έποχή εκείνη στην Εύρώπη... Αϊώνες διαφωτισμού, έπαναστάσεις, κοινωνικοί άγώνες, ή γέννηση τής ιδέας του σοσιαλισμού στίς άρχές του 19ου άκόμα αιώνα, δημοκρατικά καθεστώτα, συνδικαλισμός, κοινωνικές κατακτήσεις... Έντούτοις... Τό πολυτιμότερο στοιχείο για ένα λαό, ή ψυχή του, χάθηκε. Ποιοί φτιάχνουν, ποιοί εκφράζουν αυτή τήν ψυχή; Οί Μότσαρτ... Όμως τούς Μότσαρτ, άπ’ τούς πιό μεγάλους ως τούς πιό μικρούς, ή άρχουσα τάξη τής Εύρώπης τούς τύλιξε στά δίχτυα της, τούς «ψάρεψε» και τούς διπλοαμπάρωσε στους πύργους της. Πήραν οι Μότσαρτ τήν ψυχή του λαού και τήν έκαναν Ύψηλή Τέχνη, προσιτή στους λίγους, στους εκλεκτούς... Νά λοιπόν τί θά πει κοινωνική τάξη. Όχι μόνο αυτή που έλέγχει τήν οικονομία, τό κράτος, τή διπλω-

ματία, τό στρατό. Ἄλλά ἐκείνη πού, χάρη στους Μότσαρτ πού κλέβει ἀπ' τό λαό, δημιουργεῖ καί τή δική της κουλτούρα...

Ἔτσι, μέ Ἵψηλή Κουλτούρα οἱ κυρίαρχες τάξεις τῆς Εὐρώπης καί δίχως κουλτούρα οἱ λαϊκές τάξεις δίνουν τό στίγμα τῆς Εὐρώπης τῶν τριῶν τελευταίων αἰώνων.

Καί τό ἐρώτημα πού τίθεται εἶναι: θά μπορούσαν ἄραγε αὐτές οἱ κυρίαρχες τάξεις νά πράξουν ὅσα ἔπραξαν ἐναντίον τῆς ἀνθρωπότητας, ἄν οἱ διάφοροι Μότσαρτ εἶχαν μείνει μέσα στό λαό –ὅπως ἔγινε μέ μᾶς–, ἄν οἱ λαοί διαθέτανε ψυχή, δηλαδή ἄν ἐξακολουθοῦσαν νά ἔχουν τόν δικό τους πολιτισμό;

Ἄλοι μας γνωρίζουμε τή δύναμη καταστροφῆς πού διαθέτουν οἱ ἄρχουσες τάξεις τῆς Εὐρώπης. Μήπως ὅμως ἓνα στοιχεῖο σοβαρό αὐτῆς τῆς δύναμης στηρίχτηκε στό γεγονός ὅτι δέν ὑπῆρχε πιά λαϊκός πολιτισμός; Ἄραγε μόνοι τους οἱ ἄρχοντες τῆς Εὐρώπης ὀργάνωσαν καί συντήρησαν ἐπί αἰῶνες ἓνα ἀπό τά πιό φρικαλέα ἐγκλήματα κατὰ τῆς ἀνθρωπότητας, τήν ἀποικιοκρατία;

Ἄγγλοι, Γάλλοι, Ἴσπανοί, Πορτογάλοι, Ὀλλανδοί, Βέλγοι καταστρέφουν ἀπάνθρωπα καί συστηματικά τούς λαούς τῆς Ἀφρικής, τῆς Ἀσίας, τῆς Νότιας Ἀμερικῆς... Καί εἶναι τυχαῖο τάχα τό γεγονός ὅτι καί ὁ Βολταῖρος ὑπῆρξε δουλέμπορος; Ποῦ ἦταν τότε ὁ γαλλικός, ὁ ἀγγλικός, ὁ ἰσπανικός λαός; Μήπως –τό ἐπαναλαμβάνω– λαός σημαίνει πρῶτα πολιτισμός; Λαϊκός πολιτισμός; Δηλαδή ψυχή, ὄνειρο, ὄραμα, ποίηση, μουσική, χορός, τέχνη; Πού ὅλα αὐτά σημαίνουν ἀνθρωπισμός;

Μήπως ὅλα αὐτά τά ἀπάνθρωπα ἐγκλήματα μπόρεσαν νά γίνουν γιατί αὐτοί οἱ συγκεκριμένοι λαοί –ὄχι μόνο ἄρχοντες– ἔπαψαν νά ἔχουν τή δική τους τέχνη; Δηλαδή τή δική τους ψυχή; Ἄς τό σκεφτοῦμε...

Ὅμως καί πάλι στήν Εὐρώπη, ὅπου τούς Μότσαρτ τούς ἔχουν κλέψει ἀπ' τό λαό, παρατηροῦνται κι ἄλλα φρικιαστικά ὁμαδικά ἐγκλήματα κατὰ τῆς ἀνθρωπότητας, ὅπως εἶναι οἱ ναπολεόντειες ἐκστρατεῖες, ὁ Πρῶτος Παγκόσμιος καί, προπαντός, ὁ Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος.

Στήν Εὐρώπη γεννιοῦνται καί γιγαντώνονται ὁ ναζισμός, οἱ ὁμαδικές καταστροφές, οἱ μαζικές σφαγές καί τά στρατόπεδα ἐξοντώσεως. Καί ὅμως, ἡ Γερμανία περφηφανεύεται γιά τόν Μπάχ, τόν Μότσαρτ, τόν Μπετόβεν, τόν Μπράμς, τόν Γκαῖτε καί τόν Κάντ... Ποιά ὅμως Γερμανία; Καί ποιά Αὐστρία; Τῶν λαῶν ἢ τῶν πριγκίπων;

Μήπως λοιπόν στή Γερμανία εἰδικά, καί προχτές καί χτές καί σήμερα,

ή άρχουσα τάξη ήταν τόσο ισχυρή, ώστε να κλέψει απ' τόν γερμανικό λαό και να ιδιοποιηθεί ολοκληρωτικά και τόν ελαχιστότατο Μότσαρτ, κι έτσι αποψιλωμένο να τόν βυθίσει όρφανό, χωρίς ψυχή, στό χάος μιās άμορφης μάζας;

Μέ λίγα λόγια, μήπως όλα αυτά τά περιφρονημένα προβλήματα τής τέχνης και του πολιτισμού, τής μεταφυσικής, τής θρησκείας, τής πίστης, των πνευματικών αναγκών, αντί για προβλήματα του έποικοδομήματος –όπως τά βάρφτισαν οι μαρξιστές–, είναι προβλήματα ουσίας; Μήπως είναι αυτά που έντέλει πλάθουν τόν ιστό τής κοινωνίας και ταυτόχρονα καθορίζουν τό κοινωνικό γίγνεσθαι σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό απ' ό,τι γενικά είναι παραδεκτό;

Μέ τίς τεχνικές επαναστάσεις και τίς κοινωνικές αλλαγές που σημειώθηκαν στόν 20ό αιώνα σπάει τό μονοπώλιο τής λογίας τέχνης. Η άρχουσα τάξη αδυνατεί να τήν κρατήσει αποκλειστικά για τόν έαυτό της. Η γενίκευση τής παιδείας και οι νέοι τρόποι διεύθυνσης τής παραγωγής δημιουργούν τίς μεσαίες τάξεις, που διαθέτουν ένα άρκετά ύψηλό επίπεδο μόρφωσης, ώστε να μπορούν να ενδιαφερθούν για τήν τέχνη. Οι πύλες των ναών τής μπουρζουαζίας, όπως ήταν οι όπερες, τά θέατρα, οι γκαλερί κ.λπ., ανοίγουν για τίς μεσαίες τάξεις.

Ποιά είναι, όμως, ή σχέση ανάμεσα στους νέους προνομιούχους των κρατών τής Κεντρικής Ευρώπης και τήν τέχνη, όπως διαμορφώθηκε στους τρεις τελευταίους αιώνες, μέ αποκλειστικό αποδέκτη τήν άρχουσα τάξη; Πελαταιακή... Οι μεσαίες τάξεις τήν αγοράζουν. Κι όταν προς τά τέλη του 20ου αιώνα, πάντα στην Κεντρική Ευρώπη και στη Βόρεια Αμερική, οι παραγωγικές σχέσεις ευνουούν τή δημιουργία τής «εργατικής άριστοκρατίας», τότε αυτή ή τρομακτική αύξηση τής «πελατείας» οδηγεί τίς διεθνείς εταιρείες στη μαζική αναπαραγωγή τής δυτικής τέχνης μέ συνεχώς τελειοποιούμενα μέσα... Έτσι ή τέχνη αυτή, ή Μεγάλη Τέχνη όπως τήν αποκαλούν, γίνεται τελικά εμπόρευμα...

Παρατηρούμε λοιπόν ότι ο πελάτης-άγοραστής δεν μπορεί να έχει τήν ίδια σχέση μέ τόν μαικήνα-συνομιλητή, για τόν όποιο τά έργα του Λεονάρντο ντά Βίντσι, του Μπάχ ή του Μότσαρτ ήταν μέσο προσωπικής αισθητικής ψυχικής ανάγκης, έκφρασης και τελικά παιδείας... Γι' αυτό μπορούμε να πούμε ότι ή δυτική τέχνη δεν υπήρξε ούτε είναι ή τέχνη των ευρωπαϊκών λαών, που έχουν μαζί της τήν ίδια σχέση μ' αυτήν που έχουν όλοι οι άλλοι λαοί, ή μάλλον εκείνες οι κοινωνικές τάξεις σ' όλο τόν κόσμο

πού έχουν τή δυνατότητα νά τή γνωρίζουν μέ βάση τήν οικονομική τους επιφάνεια.

Έτσι καί στή χώρα μας, άπ' τά τέλη τοῦ 19ου αἰώνα, οἱ μεγαλοαστοί γίνονται καί αὐτοί πελάτες τῆς δυτικῆς τέχνης κι ἀργότερα οἱ μεσαῖες τάξεις, ἀνάλογα πάντα μέ τήν οικονομική τους κατάσταση.

Στό μεταξύ, στήν Ἑλλάδα, καθώς καί σέ πολλές ἄλλες (καθυστερημένες) χώρες, ἡ διαδικασία δημιουργίας λαϊκῆς τέχνης συνεχίζεται μέ τή μορφή τοῦ διαλόγου ἀνάμεσα στούς γηγενεῖς («Μότσαρτ») καί τό λαό. Στήν ἀρχή στό χωριό κι ἀργότερα στήν πόλη. Δηλαδή, άπ' τήν άποψη τῆς ψυχικῆς καί αἰσθητικῆς ταύτισης τοῦ λαοῦ μας μέ καλλιτεχνικά ἔργα πού γίνονται ἀποκλειστικά γι' αὐτόν, ἡ διαδικασία συνεχίζεται, μέ ἀποτέλεσμα νά καλλιεργεῖται ὁ ἔσωτερικός του κόσμος, νά τρέφεται ἡ ψυχή του, νά ἱκανοποιοῦνται οἱ ἀνάγκες του γιά ὄνειρα, φαντασία, αἰσθητική ἔκφραση καί οὐσιαστική παιδεία... Ἡ λαϊκή ψυχή, ὁ πολιτισμός, ἡ εὐγένεια, ὁ ἀνθρωπισμός μέσω τῆς τέχνης ἐξακολουθεῖ νά ὑπάρχει, τή στιγμή πού, ὅπως εἶδαμε, ἡ κοινωνική στρουκτούρα τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης ἀποψίλωνε τοὺς λαοὺς τῆς ἀπό αἰσθητικές ἀξίες, ὀδηγώντας τους σέ ψυχικό καί, ἔπομένως, πολιτιστικό κενό· στήν ψυχική νεοβαρβαρότητα, πού, ὅπως παρατηροῦμε σήμερα, δέν μπορεῖ νά καλύψει ἡ πελατειακή σχέση πού ἐπιβάλανε τά μονοπώλια μέ μιὰ τέχνη πού στό βάθος τοὺς εἶναι ξένη.

Έτσι φτάνουμε, περνώντας μέσα άπ' τοὺς αἰῶνες, σχεδόν στό ἴδιο σημεῖο ὅσον ἀφορᾷ τή σχέση πού εἶχε τό Βυζάντιο, καί γενικότερα ἡ Ἄνατολή, μέ τοὺς λεγόμενους Φράγκους.

Αὐτό, ὅμως, πού σήμερα γίνεται ὅλο καί πιό φανερό σέ ὅλο καί πιό πολλοὺς ὑπῆρχε πάντοτε... Ὁ ἑλληνικός λαός, ἰδιαίτερα μετά τήν πτώση τῆς Κωνσταντινούπολης, θεώρησε τόσο τήν Ὀρθοδοξία ὅσο καί τήν ἑλληνική γλώσσα σάν πνευματικά φρούρια, πού θά τόν προστάτευαν καί ἀπό τοὺς δύο ἐχθρικούς κινδύνους: τοὺς Ὀθωμανοὺς καί τοὺς Φράγκους. Καί ὅσο οἱ Ὀθωμανοί ξεφτοῦσαν πολιτιστικά, ἐνῶ ἀντίθετα οἱ Φράγκοι θέριευαν, τόσο τό ἔνστικτο τοῦ λαοῦ μας τοποθετοῦσε τόν κίνδυνο στήν πλευρά τῶν τελευταίων.

Δέν ἔχουμε παρά νά σκεφτοῦμε πόσες ἀπόπειρες ἔγιναν τά τελευταῖα ἑκατό χρόνια, μέ ἰσχυρές προσωπικότητες στηριγμένες στά ἰσχυρά οικονομικά καί ἄλλα μέσα, γιά νά περάσει ἡ ἑλληνοφραγκική –εὐρωπαϊκή–

σκέψη, νοοτροπία, τέχνη, κουλτούρα στίς μάζες τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, καί πόσο ὁ λαός αὐτός παρέμεινε ὡς τό τέλος ἀδιάφορος.

Τό γεγονός ὅτι, ὅπως ἔγινε σ' ὄλο τόν κόσμο, οἱ μεσαῖες τάξεις ἄρχισαν νά ἔχουν πελατειακές σχέσεις μέ τή δυτική κουλτούρα δέν ἀναιρεῖ τό ὅτι ἐλάχιστοι "Ἕλληνες μπόρεσαν νά ταυτιστοῦν μαζί της.

'Απ' τόν Διονύσιο Σολωμό καί μετέπειτα, ἡ λόγια ἔκφραση τῆς ἑλληνικότητας πῆρε τή μορφή θεμελιώδους ἐθνικοῦ αἰτήματος, μέ πρωταγωνιστές μεγάλους "Ἕλληνες πνευματικούς δημιουργούς σέ ὅλους τούς τομεῖς τοῦ πνεύματος καί τῆς τέχνης. "Ἐτσι γεννήθηκαν οἱ θεμελιωτές.

'Ακολουθώντας τά ἴχνη τους, ἔφτασα γρήγορα στό συμπέρασμα ὅτι εἶμαστε ἕνας λαός μέ πλήρη ἐπάρκεια πνευματικῆς παράδοσης καί μέ δυνατότητες δημιουργικῆς συνέχισης, χωρίς νά ἔχουμε ἀνάγκη νά προσφύγουμε σέ ξένες πατερίτσες.

Συμπτωματικά, ἡ πεποίθησή μου αὐτή σμιλεύτηκε καί ἀποτυπώθηκε μέσα μου ὀριστικά τήν ἐποχή τῆς τελευταίας εἰσβολῆς τῶν Φράγκων στή χώρα μας. Γιατί τί ἄλλο ἦταν τά ξένα κεντροευρωπαϊκά στρατεύματα κατοχῆς; Ἦταν ἐξάλλου ἡ πρώτη φορά πού ἔβλεπα τό πολιτικό οἰκοδόμημα τῆς ἐποχῆς νά καταρρέει μπροστά στήν ἐθνική εὐθύνη. Θρόνος, κυβέρνηση, πολιτικοί ἐξαφανίστηκαν, δραπετεύσαν, κρύφτηκαν μπροστά στή λαίλαπα πού δυνάστευε τό ἔθνος. Ἡ δεύτερη φορά θά ἦταν εἴκοσι ἐφτά χρόνια ἀργότερα, στήν ἐποχή τῆς χούντας...

'Ανάμεσα σ' αὐτές τίς δύο ἡμερομηνίες, εἶδαμε τήν ἐδραίωση τῆς ἀμερικανοκρατίας, πού πολιτιστικά δέν ἦταν παρά μιά παραλλαγή τῆς φραγκοκρατίας. Τί ἀπέμεινε ὄρθιο σ' αὐτές τίς κρίσιμες ὥρες; Οἱ θεμελιωτές! Πού ἀπό τό λαϊκό κίνημα τῆς Ἐθνικῆς Ἀντίστασης καί μετά ἔγιναν πολυπρόσωποι. Ἐγιναν λαός. Ὁ λαός τῆς τότε ἑλληνικῆς Ἀριστερᾶς.

'Ἐπομένως, τρία βασικά ἱστορικά γεγονότα χαρακτηρίζουν τίς ἐξελίξεις στή χώρα μας τόν τελευταῖο μισό αἰώνα. *Πρῶτον*, ἡ φραγκοκρατία μέ ὅλες της τίς μορφές: στρατιωτική κατοχή, ἀμερικανικό προτεκτοράτο, οἰκονομική ἐξάρτηση, πολιτιστική ἀποικιοποίηση... *Δεύτερον*, ἡ ἐξαφάνιση τῆς κατεστημένης πολιτικῆς τάξης κάτω ἀπ' τό βάρος τῶν ἐθνικῶν εὐθυνῶν. Καί, *τρίτον*, οἱ θεμελιωτές.

Μέ βάση αὐτά τά δεδομένα, ἀπό κεῖ καί πέρα, νομίζω, μπορεῖ νά διερευνηθεῖ, νά ἐξηγηθεῖ καί νά κριθεῖ ἡ συμπεριφορά, οἱ ἐπιλογές καί τελικά ἡ στάση τῆς λεγόμενης γενιάς τῆς Ἐθνικῆς Ἀντίστασης, τῶν θεμελιωτῶν.

Τό ἑλληνικό προοδευτικό κίνημα, ὅπως διαμορφώθηκε στήν Ἐθνική Ἀντίσταση καί μετά, προσέφερε τά ἀπαραίτητα πολιτικά ὄπλα μέσα στίς εἰδικές συνθήκες τῆς κάθε ἐποχῆς, γιά νά ἐνισχυθεῖ καί νά περιφρουρηθεῖ ἡ ἑλληνικότητα ἀπέναντι στήν ὀλοκληρωτική καί μέ ὅλες τίς μορφές εἰσβολή τῶν Νεοφράγκων, σέ συνδυασμό μέ τήν οὐσιαστική ἐξαφάνιση καί τούς συμβιβασμούς τῶν κάθε λογῆς ἐξουσιαστῶν.

“Ὅσοι εἶχαν τό προνόμιο ἀλλά καί τήν εὐθύνη νά μποροῦν νά ἐκφράσουν αὐτή τήν ἑλληνικότητα καί μέ αἰσθητικά μέσα, καί μόνο γι’ αὐτό ἀποκοῦσαν ἕνα ρόλο πλέον οὐσιαστικό καί ἀναγκαῖο μέσα στίς δεδομένες συνθήκες, πού ἀπό τήν πλευρά τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδας μας στόχευαν ὅλες στόν ἀφελληνισμό μέ τήν ἄνευ ὄρων παράδοση τοῦ ἑλληνισμοῦ –τῆς Ρωμιοσύνης– στόν κοσμοπολιτισμό, πού ἦταν καί εἶναι ἡ τελευταία μεταμφίσηση τῶν Φράγκων.

Ἡ παραπάνω ἐκφραση (καί μέ αἰσθητικά μέσα) εἶναι φοβερή! Αὐτό τό «καί» εἶναι φοβερό! Γιατί ὑπονοεῖ ὅτι στρατιές Ἑλλήνων ἐραστῶν τῆς ἑλληνικότητας τήν ὑπερασπίστηκαν ὡς τό τέλος, δίνοντας τήν ἴδια τή ζωή τους. Καί ἔγιναν θεμελιωτές.

Εὐχόμαι αὐτή ἡ ἐν πολλοῖς ἐλλειπτική καί ἀτελής ἀνάλυση νά βοηθήσει, ὥστε νά φανεῖ ὁ ἀληθινός χαρακτήρας τῆς σύγκρουσης, οἱ πραγματικές ἀντιθέσεις καί τά ἀληθινά μέτωπα.

Ἴσως ἔτσι κατανοηθεῖ ὅτι ἀπ’ τήν ὀπτική γωνία τῆς ὑπεράσπισης τῆς πεμπτουσίας τῆς Ρωμιοσύνης, καί ὅταν μάλιστα αὐτή ἡ ὀπτική γωνία παίρνει κατά καιρούς τή συμβολική μορφή βράχων στό μέσον τοῦ Αἰγαίου, δέν μπορεῖ παρά νά ὑπάρξει ἕνας καί μόνο ἐθνικός στόχος, μία καί μόνη ἐθνική στρατηγική: τό πῶς θά μείνει ἀπείραχτη, ἀκέραια καί ἀκτινοβολοῦσα ἡ ἑλληνικότητα μέσα στίς ψυχές τῶν Ἑλλήνων.

Γιά νά γίνει ὅμως αὐτό, θά πρέπει οἱ ἐκάστοτε ἐπιλογές νά διαφέρουν, ἀνάλογα μέ τό ποιός στή συγκεκριμένη στιγμή ἀποτελεῖ τόν μεγαλύτερο κίνδυνο. “Ἐνας χθεσινός ἀντίπαλος μπορεῖ νά γίνει σημερινός σύμμαχος καί αὐριανός θανάσιμος κίνδυνος, μιᾶς καί γύρω ἀπό τή χώρα μας ὄρατοί καί ἀόρατοι ἐχθροί λυσομανοῦν σάν λύκοι ἔτοιμοι νά μᾶς κατασπαράξουν. Δηλαδή νά μᾶς μεταβάλουν σέ ἀποκλειστικούς πελάτες τῶν ὑλικῶν καί πνευματικῶν τους προϊόντων. “Ὁμως, γιά νά γίνει αὐτό, θά πρέπει πρῶτα νά μᾶς πάρουν τήν ψυχή μας. Νά λοιπόν γιατί ὁ Ρίτσος καθισμένος στό βράχο τῆς Μακρονήσου γίνεται σύμβολο διαχρονικό. Δέν σκορπᾷ κάποιος τή ζωή του ἀπό ξερονήσι σέ ξερονήσι γιά ἕνα μέρος ἀπ’ τό

σύνολο, όπως είναι μιὰ παράταξη, ένα κόμμα. Τή χαρίζει μονάχα γιά τό *όλον*. Γιά τήν υπεράσπιση τῆς Ρωμιοσύνης. Μόνο ὅποιος κατανοήσει σωστά τή σημασία αὐτῆς τῆς στάσης-θυσίας μπορεῖ νά ἐξηγήσει καί νά ἀξιολογήσει υπεύθυνα τόν πατριωτισμό ὅπως τόν ἐκφράζουν οἱ στίχοι στά *Λιανοτράγουδα*. Μόνο ὅσοι προχώρησαν μέ τόν α ἢ τόν β τρόπο στόν ἐξευρωπαϊσμό, στόν κοσμοπολιτισμό, πού εἶναι τά σύγχρονα προσωπεῖα τοῦ νεοφραγκισμοῦ, ἀντιμετωπίζουν μέ εἰρωνικά μειδιάματα αὐτό τό ξέσπασμα τοῦ νεοπατριωτισμοῦ, ὅπως τό συλλαμβάνουν οἱ ὑπερευαίσθητες κεραῖες ἑνός στρατευμένου στόν ἀγώνα ζωῆς ἢ θανάτου, ἑνός ὀλόκληρου λαοῦ – ἑνός ὀλόκληρου ἔθνους. Ἐνός θεμελιωτῆ.

Συμπέρασμα ἀπ' ὅλα αὐτά: τά πολιτικά δρώμενα συντελοῦνται σέ δύο ἐπίπεδα. Τό ἕνα, τό ὄρατό, ἐκφράζεται ἀπό τίς πολιτικές ἀντιπαραθέσεις, τά πολιτικά κόμματα, τίς κυβερνήσεις καί τίς ἀντιπολιτεύσεις, πού διαδέχονται ἢ μιὰ τήν ἄλλη, ἐναλλασσόμενες μέ ἐκπληκτική ταχύτητα, ἰδιαίτερα ἀπ' τό '45 ὡς τό '50.

Αὐτός ὁ κόσμος, ὁ πολιτικός, διαπλεκόμενος μέ τά οἰκονομικά συμφέροντα καί τά συνεχῶς ἐξελισσόμενα ΜΜΕ, ἀποτελεῖ ἕνα τεράστιο καθημερινό θέαμα, πού μέ τά ἠλεκτρονικά μέσα τείνει νά μεταβληθεῖ σ' ἕνα ἀπόλυτο ὄπλο διάπλασης καί κατεύθυνσης τῆς κοινῆς γνώμης στά χέρια τῶν ὀλίγων.

Οἱ πρόσφατες μάλιστα ἐξελίξεις ἔβγαλαν στήν ἐπιφάνεια μηχανισμούς καί μέσα πού στοιχειοθετοῦν τήν ἀντίληψη γιά οὐσιαστική ἀλλαγὴ τῆς μορφῆς τοῦ πολιτεύματος ἀπό δημοκρατικό σέ ὀλιγαρχικό. Ὑπάρχει πράγματι μιὰ ἐντυπωσιακή μετατόπιση τοῦ πραγματικοῦ κέντρου ἀποφάσεων ἀπό τήν κυβέρνηση καί τή Βουλή σέ ἐλάχιστες ομάδες πλουτοκρατῶν, πού ἀποφασίζουν καί κατευθύνουν οὐσιαστικά τίς τύχες τοῦ ἔθνους ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς, χωρὶς νά ἐκτίθενται στήν κριτική τοῦ λαοῦ.

Κανονικά, θά ἔπρεπε ὁ πολιτικός κόσμος στό σύνολό του νά παραιτηθεῖ, διαλύοντας ταυτόχρονα τά σύμβολα τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, μιᾶς καί ἔχουν καταστήσει προπετάσματα-προσχήματα, γιά νά καλύπτουν ἀποφάσεις ἀνεύθυνων. Ἡ παραίτηση αὐτή θά εἶχε αὐτόν ἀκριβῶς τό σκοπό: νά καταστήσει τούς ἀνεύθυνους υπεύθυνους, καλώντας τους, μιᾶς καί αὐτοὶ ἀποφασίζουν, νά βγάλουν τό προσωπεῖο, θέτοντας τόν ἑαυτό τους στήν κρίση τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Κυβέρνηση ὀλιγαρχική, ὅπου ὁ πολίτης μεταβάλλεται σέ ὑπήκοο: αὐτή θά πρέπει νά εἶναι ἡ τίμια στάση ἀπέναντι στό λαό, γιατί θά τοῦ πεί τήν ἀλήθεια, ὅσο πικρή καί ταπεινωτική κι ἄν εἶναι αὐτή, ὁμολογώντας ταυτόχρονα τήν πλήρη ἀποτυχία τῶν πολιτικῶν νά ὑπερασπιστοῦν ὅλα ἐκεῖνα πού ἀποκτήθηκαν χάρις ἀνυπολόγιστες θυσίες τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Διαπιστώνουμε, λοιπόν, ὅτι μέσα στά τελευταῖα πενήντα χρόνια ἡ πολιτική τῆς ἐπιφάνειας, ὕστερα ἀπό μύριες τόσες ἀλλαγές, ὀδήγησε τή χώρα σέ μιὰ οὐσιαστική μεταβολή τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, προσφέροντας τήν ἀπόλυτη κυριαρχία στους ὀλιγαρχικούς κύκλους, πού ἀσκοῦν σήμερα, γιά πρώτη φορά στήν ἱστορία τῆς χώρας, ἄμεσα καί τήν πολιτική ἐξουσία.

Εἶπαμε ὅτι ἡ ἐθνική πολιτική συντελεῖται σέ δύο ἐπίπεδα καί περιγράψαμε τό ἕνα.

Τό ἄλλο ὑπάρχει καί δρᾷ στά βάθη τῆς συνείδησης καί τῆς ψυχῆς τοῦ λαοῦ. Δέν εἶναι διηρημένο, ὅπως συμβαίνει μέ τό πρῶτο, ἀλλά ἐνιαῖο. Εἶναι οἱ θεμελιωτές. Τό δεύτερο αὐτό ἐπίπεδο ἀποτελεῖ ἕνα ἀτσάλινο ἀπόρθητο μέτωπο, πού οἱ μορφές του ἀλλάζουν. Ἐς τό ἀποκαλέσουμε ἐθνικό-λαϊκό κίνημα, πού ἡ ἐποχή τήν ὁποία περιγράφουμε –δεκαετία τοῦ '50– τό βρίσκει στήν κρισιμότερή του φάση. Τότε πού δημιουργοῦνται οἱ κύκλοι τῆς κολάσεως, πού θά καθορίσουν τελεσίδικα τήν περαιτέρω πορεία του ὡς τίς μέρες μας.

Αὐτή ἡ πολύ γενικευμένη εἰκόνα τῶν δύο ἐπιπέδων τῆς πολιτικῆς θά ἦταν ἐλλιπής, ἄν δέν σημειώναμε τήν ἱστορική ἰδιομορφία τῆς διαίρεσης τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ σέ δύο παρατάξεις, τούς βασιλικούς-ἀντιβενιζελικούς καί τούς βενιζελικούς-ἀντιβασιλικούς. Ἡ διαίρεση αὐτή συνέβη στίς ἀρχές τοῦ 20οῦ αἰώνα καί, μέ βάση τίς ἐξελίξεις τῆς, τή φόρτισή τῆς, τό περιεχόμενο πού εἶχε κάθε φορά, μπορεῖ κανεῖς νά ἀναλύσει καί νά ἐξηγήσει ὅλα τά ἐθνικά συμβάντα τοῦ αἰώνα. Καί ἐνῶ στήν ἀρχή τῆς ὑπαρξῆς τῆς οἱ ἀντιθέσεις πού χώριζαν τά δύο στρατόπεδα ἦταν ὑπαρκτές, ὅσο περνοῦσε ὁ καιρός, οἱ πολιτικοί πού τίς ἐξέφραζαν ἔμοιαζαν μεταξύ τους ὅλο καί πιο πολύ, μέ μοναδική διαφορά τή θέση τους ἀπέναντι στό θρόνο, ἕως ὅτου ὁ ἴδιος ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος τήν ἀπέβαλε κι αὐτή, μέ τή γνωστή του ἐπιστολή ἀπ' τό Παρίσι ὑπέρ τοῦ βασιλέως Γεωργίου Β' λίγον καιρό πρὶν πεθάνει. Ἐτσι ἀπέναντι στό ΕΑΜ, πού γιά ἕνα μικρό διάστημα πῆγε νά

ἐκφράσει τό πάντοτε ὄρφανό καί ἀκέφαλο ἐθνικό-λαϊκό κίνημα καί νά γίνει ὁ πολυπρόσωπος θεμελιωτής τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους, οἱ δύο πατροπαράδοτα ἐχθρικές παρατάξεις συνενώθηκαν, γιά νά ἀντιμετωπίσουν τόν κοινό γι' αὐτές κίνδυνο.

Αὐτή ἡ κοινή στάση τῆς Δεξιᾶς καί τοῦ Κέντρου – ἄλλα ὀνόματα τῶν δύο παρατάξεων – ἀπέναντι στό ΕΑΜ, πού συνεχίστηκε σέ μέτωπο κατά τῆς Ἀριστερᾶς ἕως σήμερα – μέ τήν α ἢ τή β μορφή –, τί μᾶς δείχνει; Ὅτι ἡ ἐλληνική ὀλιγαρχία εἶχε παγιδέψει γιά καλά τόν ἐλληνικό λαό μέσα στά ἐμφυλιακά μίσση. Εἶχε μεταβάλλει μιᾶ οὐσιαστική διαίρεση τοῦ λαοῦ σέ διαίρεση σκοπιμότητας. Αὐτοί στήν κορυφή τά «εἶχαν βρεῖ», ὅμως τούς συνέφερε ὁ λαός νά εἶναι διηρημένος. Καί γι' αὐτό συνδουλιζανε τά πάθη. Ἄν ὑπῆρχε καί ἐξακολουθεῖ νά ὑπάρχει κάποια οὐσιαστική διαφορά, αὐτή βρισκότανε στή νομή τῆς κρατικῆς ἐξουσίας. Ἔτσι, μέ τό δέλεαρ τοῦ ρουσφετιοῦ, οἱ δύο παρατάξεις κρατοῦν καλά κλεισμένους στό μαντρί τούς ὀπαδούς τους, πού ἀνταλλάσσουν ἔτσι τήν ψῆφο τους μέ μιᾶ θέση στή μοιρασιά τῆς ἐθνικῆς, ὑποτίθεται, παρουσίας.

Ἔτσι, ἡ ἀντίθεσή τους πρός τό ΕΑΜ εἶχε πολλά ἐπίπεδα. Διεθνεῖς ἐξαρτήσεις, οικονομικοί δεσμοί καί τώρα «προστασία» τοῦ κράτους, πού τούς ἀνῆκε, ἀπό μιᾶ πιθανή ἐμφάνιση ἑνός τρίτου διεκδικητῆ, πού μάλιστα ἐκείνη τή στιγμή συσπείρωνε στίς γραμμές του ἕνα μεγάλο τμήμα ἀπ' τήν ἐκλογική τους πελατεία, πού, ἔχοντας περάσει μέσα ἀπ' τό σχολεῖο τῆς Ἐθνικῆς Ἀντίστασης, εἶχε ζυπνήσει διεκδικώντας τά δικαιώματα πού τῆς ἀνῆκαν στή διακυβέρνηση τῆς χώρας, μέ ὅσα συνεπαγόταν αὐτή ἡ πολιτική.

Γιά ὅλους αὐτούς τούς λόγους, οἱ δύο παραδοσιακές παρατάξεις προσυπέγραψαν τήν τσωρτσιλική στρατηγική, σύμφωνα μέ τήν ὁποία τό πρόβλημα τοῦ ΕΑΜ δέν θά μπορούσε νά λυθεῖ παρά μόνο μέ ἕναν τρόπο: τή φυσική συντριβή του. Πράγμα πού σημαίνει, τήν ἀνοιχτή ἔνοπλη σύγκρουση, μέ σκοπό τήν ἐξόντωση ὅσο περισσότερων ὀπαδῶν του ἦταν δυνατόν, ὥστε ὅσοι ἐπιζήσουν νά γονατίσουν καί νά δεχτοῦν τή μόνη ἐπιτρεπόμενη («πολιτική») στήν Ἑλλάδα: τή συμμετοχή σέ μιᾶ ἀπ' τίς δύο παρατάξεις ἐξουσίας, ὅπως τίς ἀποκαλοῦν, τή Δεξιᾶ ἢ τό Κέντρο.

Πράγματι, μονάχα ἀνάμεσα στή Βάρκιζα – Φεβρουάριος τοῦ 1945 – καί τίς παραμονές τῶν ἐκλογῶν τῆς 31ης Μαρτίου τοῦ 1946, κρατικές καί παρακρατικές ὀργανώσεις μέ τήν καθοδήγηση τῶν Ἀγγλων χτυποῦν ἀνελέητα τόν ἄοπλο ἐαμικό κόσμο σέ πόλεις καί, προπαντός, στά χωριά. Ἰδού ὁ ἐπίσημος ἀπολογισμός: 1.289 φόνοι, 6.671 σοβαροί τραυματισμοί,

34.931 συλλήψεις, 31.632 βασανισμοί, 18.767 λεηλασίες και έμπρησμοί, 677 καταστροφές έαμικών γραφείων, 509 απόπειρες φόνων, 165 βιασμοί γυναικών.

Αυτός ο μονόπλευρος εμφύλιος πόλεμος, μέ θύματα άνδρες, γυναίκες, γέροντες, παιδιά, όδηγήσε αναπόφευκτα στόν επιδιωκόμενο στόχο: τήν έννοπλη σύγκρουση. Κεντρικοί και δεξιοί δέχτηκαν νά αναλάβουν κοινό άγώνα, έως ότου φύγει άπ' τή μέση ό ένοχλητικός τρίτος –τό ΕΑΜ– και οι έναπομείναντες όπαδοί του, σφραγισμένοι μέ αίμα και φωτιά, νά δεχτούν τό ιστορικό μάθημα και νά προσκυνήσουν.

Έτσι κι έγινε.

Γιά νά υπάρξει ευρύτερη «έθνική συνοχή» δέν έλειπε παρά τό κερασάκι: ό θρόνος. Έτσι στις 26 Σεπτεμβρίου του 1946 έφτασε στήν Έλλάδα ό Γεώργιος Β', άφου στό «δημοψήφισμα» πού προηγήθηκε έλαβε 1.342.492 ψήφους υπέρ, δηλαδή τό 68,3%. Ένώ άβασίλευτη δημοκρατία τόλμησαν νά ψηφίσουν μόνο 182.310. Βρέθηκαν και 342.500 λευκά ψηφοδέλτια...

Στό μεταξύ, ή κυβέρνηση του Λαϊκού Κόμματος (Γσαλδάρης) είχε φροντίσει νά ψηφιστεί τό περίφημο Γ' Ψήφισμα, μέ τό όποιο ή στρατοκρατία γινόταν ρυθμιστής των πολιτικών πραγμάτων στή χώρα.

Αξιίζει ό κόπος νά παραθέσουμε κάποια άποσπάσματα σχετικά μέ αυτό τό τερατώδες μνημείο αναβίωσης του χιτλερισμού άπό τό βιβλίο του Τάσου Βουρνά, *Ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας, για τον Έμφύλιο*:

Τό άρθρο 10 του νομοσχεδίου είναι μνημείο άστυνομικής αυθαιρεσίας. Μπορούν οι χωροφύλακες νά ένεργούν στά σπίτια των Έλλήνων (έρευνώντας ήμέρας τε και νυκτός), ν' άπαγορεύουν τήν κυκλοφορία των πολιτών και νά προβαίνουν εις «πᾶσαν πρᾶξιν σκοπούσαν τήν άμυναν, άσφάλειαν και κοινήν ήσυχίαν».

Και δέν άρκει πού παίρνουν αυτά τά δικαιώματα οι χωροφύλακες. Τιμωρούνται μέ θάνατο όσοι επιζήσουν άπ' τή δική τους «πᾶσαν πρᾶξιν» και άμυνθούν ή τούς χτυπήσουν ή τιμωρήσουνε σκληρά τή σκληρότητά τους. 'Ο Μέγας Θεός Χωροφύλακας θά ρυθμίζει πιά ανεξέλεγκτα τή φτωχιά μας τή ζωή.

Γιατί όλ' αυτά; Γιατί ως εκεί;

Η όλη οικονομία του ψηφίσματος τό δείχνει. Πρέπει νά μή μείνει έχνος έλευθερίας. Πρέπει νά στραγγαλισθούν όλότελα οι λαϊκές έλευθερίες. Πρέπει νά έμποδισθει κάθε λαϊκή εκδήλωση. Πρέπει νά μήν υπάρχουν πολίτες πού έχουν δικαιώματα, αξιώσεις, ιδανικά, τραγούδια, όρμη. Πρέπει νά υπάρχουν

σκυφτοί ραγιάδες καί τοῦτο τό καλοκαίρι, γιά νά μπορέσει νά ξανάρθει ὁ μετανάστης τύραννος τήν 1η Σεπτεμβρίου. «Αἱ ἐν ὑπαίθρῳ δημόσιαι συγκεντρώσεις φέρουσι ἐν ἑαυταῖς τό σπέρμα τῆς στάσεως...» Καί πρέπει νά σκοτωθεῖ τό σπέρμα αὐτό, σπέρμα Δημοκρατίας καί Προόδου. Σπέρμα ἀνυπακοῆς, σπέρμα ἄμυνας ἐναντίον τῆς βίας, σπέρμα κλονισμοῦ μιᾶς τυραννικῆς κρατικῆς ἐξουσίας.

Πρέπει νά υπάρξουν σκυμμένοι ραγιάδες στό δρόμο, στό σπίτι. Καί στή δουλειά. Γι' αὐτό καί ἡ ἀπεργία στους μεγάλους κλάδους τῆς παραγωγῆς γίνεται ποινικό ἄδίκημα! Γιατί πρέπει προπαντός νά χτυπηθεῖ, νά ὑποταγεῖ, νά λυγίσει ἡ πρωτοπόρα ἐργατική τάξη, πού ἔχει στά χέρια της τό ἰσχυρό ὄπλο τῆς ἀπεργίας ἐναντία στήν ἐκμετάλλευση, στήν αὐθαιρεσία καί τή βία – γιά νά προφυλαχτεῖ ἡ ἀκεραιότητα, ἡ ἀσφάλεια τῆς χώρας καί ὁ Γεώργιος Γλύζμπουργκ.

Πέθανε πραγματικά ὁ Χίτλερ;

Καί τά μέτρα αὐτά τά παίρνει ἡ κυβέρνηση, γιατί τώρα «ἡ χώρα εἰσῆλθε εἰς τήν κοινοβουλευτικὴν ὁμαλότητα»!

Τήν καταπληκτικὴ αὐτὴ δικαιολογία δέν τήν περίμενε κανεὶς. Μόνο τό Λαϊκό Κόμμα μποροῦσε νά τή βρεῖ.

Μέ τό Γ' Δημοψήφισμα καθιερώθηκε ἡ στρατοκρατία ὡς ρυθμιστριά τῶν πολιτικῶν πραγμάτων στή χώρα. Τρεῖς μόλις μέρες μετά τήν ψήφιση τοῦ φοβεροῦ αὐτοῦ νομοθετήματος, συγκροτήθηκαν τά πρῶτα ἔντεκα στρατοδικεῖα στή Θεσσαλονίκη, Γιαννιτσά, Κιλκίς, Σέρρες, Δράμα, Ξάνθη, Ἀλεξανδρούπολη, Γιάννενα, Κοζάνη, Φλώρινα καί Λάρισα, πού κάλυπταν ὅλη τή μεθοριακὴ ζώνη τῆς Β. Ἑλλάδος καί τά ἀμέσως μετόπισθόν της, τή Θεσσαλία. Καί οἱ καταδικῆς καί ἐκτελέσεις ἄρχισαν βροχηδόν.

Στίς 26 Ἰουλίου ἐκτελοῦνται στά Γιαννιτσά ἕξι καταδικασμένοι σέ θάνατο καί ἀνάμεσά τους ἡ πρώτη Ἑλληνίδα κατάδικος γιά πολιτικούς λόγους, ἡ νεαρή δασκάλα Εἰρήνη Γκίνη. Ἦδη τό ποτάμι τοῦ αἵματος ξεκινοῦσε στήν ἐμφύλια κόιτη του...

“Ὅπως ἦταν ἀναμενόμενο, οἱ διώξεις αὐτές ἀνάγκασαν τοὺς παλιούς ἀντάρτες καί γενικά τοὺς ἐαμίτες νά ξαναπάρουν τά βουνά, γιά νά γλιτώσουν τή ζωή τους. Ἐκεῖ ὀργανώθηκαν, σχηματίσαν τοπικά Ἀρχηγεῖα, πού στίς 27 Δεκεμβρίου τοῦ 1946 συνενώθηκαν, γιά νά σχηματίσουν τόν Δημοκρατικὸ Στρατό τῆς Ἑλλάδας, μέ γενικό ἀρχηγό τόν Μάρκο Βαφειάδη.

Ἡ κυβέρνηση τοῦ Λαϊκοῦ Κόμματος (Δεξιά), ἀνίκανη νά ἀντιμετωπίσει τήν κατάσταση, ἄρχισε νά δέχεται καί ἐνδοπαραταξιακές ἐπιθέσεις. Δύο νέοι ὄροι ἐμφανίζονται καί κυριαρχοῦν ἕκτοτε στήν ἐθνικὴ μας ζωὴ: ἐθι-

κόφρονες και έαμοβούλγαροι... 'Ο βασιλιάς έχει γυρίσει, οί "Αγγλοι, οί προστάτες, εἶναι πάντοτε ἐδῶ, ἡ ἑλληνική ὀλιγαρχία θέλει τούς ἐθνικόφρονες ἐνωμένους, προκειμένου νά πολεμήσουν ὡς τό τέλος τόν κοινό ἐχθρό.

'Ετσι, στίς 27 'Ιανουαρίου τοῦ 1947 ὀρκίζεται κυβέρνηση μέ τή συμμετοχή ὄλων τῶν πολιτικῶν κομμάτων τῆς Βουλῆς, ὑπό τήν προεδρία τοῦ βαθύπλουτου ἐκπροσώπου τῆς «ἰθύνουσας τάξης» Δ. Μαζίμου. 'Αντιπρόεδροι ὀρκίστηκαν οί Κ. Τσαλδάρης (Δεξιά) καί Σ. Βενιζέλος (Κέντρο), καί ὑπουργοί οί Γ. Παπανδρέου (Κέντρο), Σ. Γονατᾶς, Π. Κανελλόπουλος (Δεξιά) καί Ναπ. Ζέρβας...

Συγκροτεῖται, μέ ἄλλα λόγια, τό μέτωπο τῆς ἐθνικοφροσύνης, πού μιά γιά πάντα τίναξε στόν ἀέρα τούς μύθους γιά Δεξιά καί 'Αντιδεξιά. Καί τό γράφω αὐτό, γιατί μετά τή νίκη τοῦ μετώπου αὐτοῦ κατά τῶν «ἐαμοβουλγάρων», καί πάλι ἡ «ἰθύνουσα τάξη» θά ξαναβγάλει στήν ἐπιφάνεια τίς ἀνύπαρκτες διαφορές, ξαναχωρίζοντας τό λαό σέ δύο στρατόπεδα ψηφοφόρων, ὥστε νά ἐξασφαλίζεται τό μονοπώλιο στόν ἔλεγχο τῆς ἐξουσίας ἀπ' τίς δύο ἐναλλασσόμενες περιστασιακά παρατάξεις.